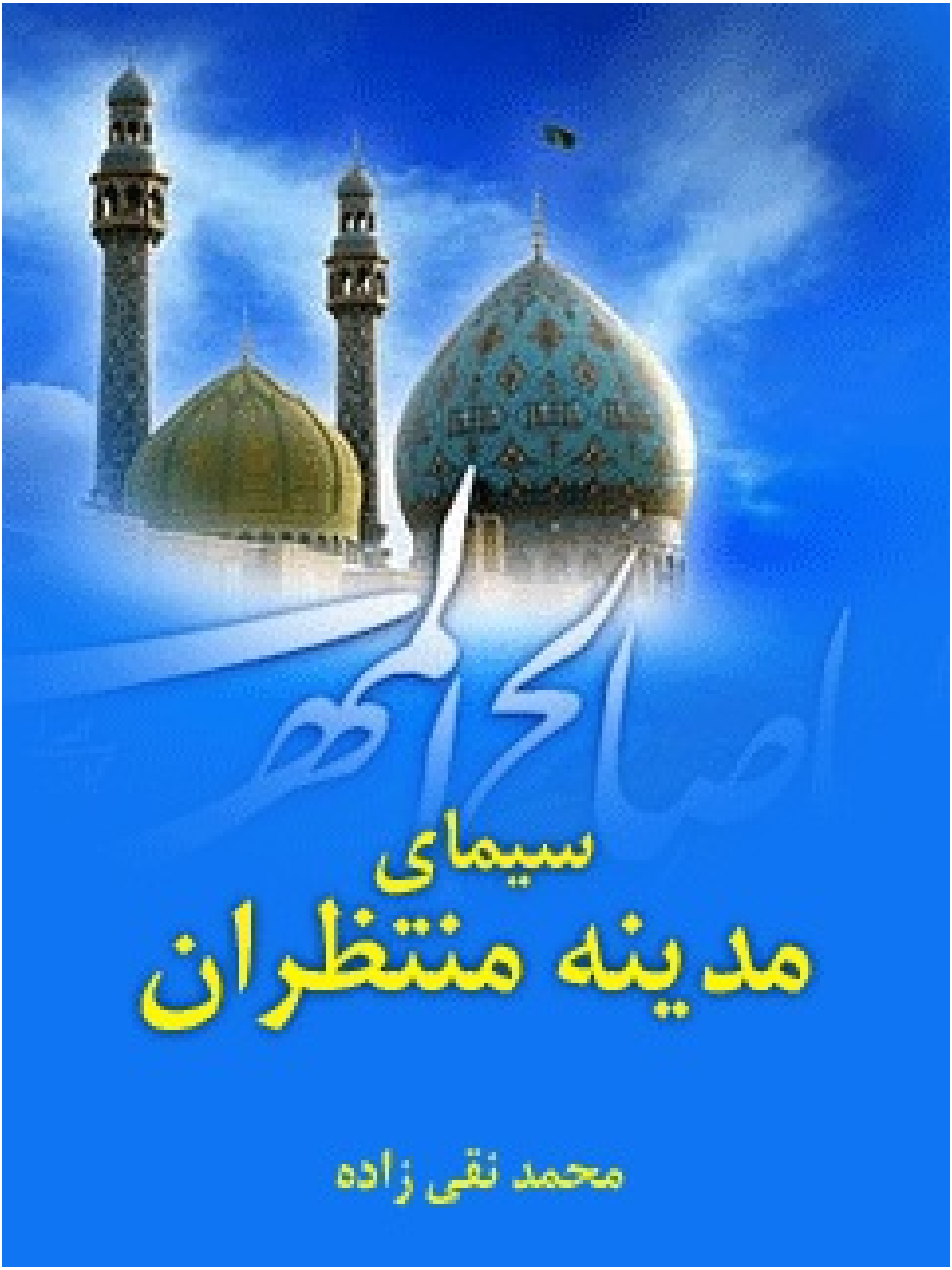

سیمای
مدینه منتظران
محمد نقی زاده

بسم الله الرحمن الرحیم

سیمای مدینه منتظران

نویسنده:

محمد نقی زاده

ناشر چاپی:

مجهول (بی جا ، بی نا)

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

سیمای مدینه منتظران

مشخصات کتاب

نویسنده: محمد نقی زاده ناشر:محمد نقی زاده

در آمد

در مورد ابعاد مختلف «انتظار» ظهور حضرت مهدی (عج) بسیار نوشته و گفته شده است، که غالبا به انسان (منتظر) و ویژگیهای او ارجاع می شود. اما در مورد فضا و محیط انتظار کمتر سخن گفته شده است. در این زمینه سوالات بسیاری را می توان مطرح نمود که پاسخگویی به آنها رهگشا خواهد بود از جمله اینکه: آیا هر محیط و فضایی لیاقت پذیرش وجود مقدس امام زمان (عج) را دارد یا خیر؟ آیا نباید به فکر ایجاد محیط و فضایی مناسب و در شأن آن وجود مقدس بود؟ آیا اصولا حضرتش نیز نباید به فکر ساختن محیط و فضایی مناسب زیست منتظران و یاران او باشند؟ آیا تفکر «انتظار» تأثیری بر شکل گیری محیط زندگی دارد یا خیر؟ آیا محیط می تواند یادآور و متذکر و تقویت کننده مفهوم «انتظار» باشد یا خیر؟ و در بسیاری سوالات دیگری که مرتبط با محیط زندگی و مختصات آن می باشند.به نظر می رسد ایجاد «مدینه»ای که هم مناسب زیست منتظران باشد و هم اینکه لیاقت ظهور منتظر را داشته باشد و هم اینکه بر تقویت و تذکر باورهای منتظران تأثیر بگذارد از ضروریاتی است که متأسفانه لااقل در سده اخیر (و علیرغم اثبات و [صفحه ۲۶۲] تأکید تأثیر محیط و فضا بر رفتار و روان انسان) [۱] نه تنها به دست فراموشی سپرده شده بلکه در جهت عکس نیز حرکت کرده است. این وضعیت عمدتا حاصل نفوذ استعمارگران (به ویژه آراء و باورهای بیگانه) در ممالک اسلامی، رشد از خود بیگانگی مسلمین، غفلت از تجارب دیگران و سرمایه های علمی و فکری خویشتن، و همچنین رشد

احساس حقارت جوامع و سران و نخبگان آنها در برابر تمدن صنعتی مغرب زمین بوده است. [۲] .ذکر مطالبی چند به عنوان مقدمه و انگیزه نگارش و جزوه حاضر ضرورت دارد:مفهوم «انتظار» و معنای «آمادگی» از طالب اصلی و اساسی می باشند. منقول است که اهالی روستایی شیعه نشین به هنگام نماز جمعه، جملگی با لباس رزم و با سلاح کامل به نماز می ایستادند با این استدلال که ظهور امام زمان (عج) در روز جمعه خواهد بود و لذا ما باید آماده باشیم و به محض ظهور حضرتش بدون فوت وقت و بی کوچکترین تعلل و تأخیری در رکابش حضور یابیم. مداقه در این امر تا حد زیادی معنای «انتظار» را در فرهنگ شیعه مشخص می کند، و اگر به این مفهوم از «انتظار» که به معنای آماده و مهیا بودن برای ظهور حضرتش می باشد توجه کنیم بایستی آمادگی را به همه امور مربوط به زندگی جمعی و فردی خویش تسری دهیم. از ویژگیهای فردی که بگذریم، جامعه نیز باید آماده باشد. جامعه نیز خود متشکل از عناصر و اجزاء متعددی است که آنها نیز باید آماده باشند.یکی از اصلی ترین موضوعاتی که در هر اجتماعی مطرح است، وجود و [صفحه ۲۶۳] احساس هویت جمعی است که البته به گونه ای در ساخته ها و تولیدات آنها تجلی می یابد، و محیط مصنوع (شهر) یکی از مهمترین آنهاست. فی الواقع شهر به عنوان ظرف فعالیتهای انسان، هم از تجلیگاه ارزشها بوده و هویت جامعه را به نمایش می گذارد و هم اینکه جامعه را به سمت ارزشها و یا ضد ارزشهایی هدایت خواهد نمود. به عبارت دیگر هویت جامعه را با ویژگیهای خویش

تعریف می نماید. در مورد خاص مقاله حاضر، مدینه و محل زندگی منتظران امام زمان (عج)، باید بتواند نمایشگر و تجلیگاه باورها و عقاید منتظران بوده و همچنین باید بتواند مروج و تقویت کننده این باورها و عقاید در میان اهل مدینه باشد.در روایات آمده است که:«جعلت لی الارض مسجدا» برای من سراسر زمین مسجد است. [۳] و بورکهاردت در این مورد می نویسد: «هر چند پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمود که خداوند بر امتش منت نهاد و همه سطح زمین را مکانی برای عبادت آنها قرار داد، معماری است که باید پاکیزگی و آرامشی را که طبیعت تأمین می کند، در مناطق مسکونی و پرجمعیت فراهم آورد. می توان گفت که معماری در میان هنرهایی که محیط انسان را شکل می دهند و آن را مهیای نزول برکت می سازند جایگاه اصلی را داراست.» [۴] و چه برکتی مهمتر و خجسته تر و مبارکتر از وجود مقدس امام زمان (عج) می باشد؟ آیا محیط نباید (به عنوان تنها یک عامل که به هر حال بر رفتار و بالنتیجه بر افکار انسان [منتظران ظهور] تأثیر دارد) با ویژگیهای خاص خود آمادگی ظهور حضرتش را بیابد؟همانگونه که ذکر آن خواهد آمد، یکی از مهمترین عوامل موثر در شکل گیری محیط و همچنین عامل هویت دهنده به آن (و بالنتیجه عامل هویت جامعه)، اصول و ارزشهای فرهنگی حاکم بر جامعه می باشد. برای کسی که حداقل آشنایی با [صفحه ۲۶۴] اصول فرهنگی تشیع را دارد، امری بدیهی و روشن آن است که بارزترین ویژگی این مکتب (پس از اصول اساسی دین و اصل ولایت) ارزشهایی مانند «انتظار» و «آمادگی» برای ظهور امام عصر

(عـج) می باشـد. حال که این ارزشـها و اصول به عنوان ارزشـهایی فرهنگی و بنیادین پـذیرفته شده اند بایستی دید که تجلی و تأثیر آنها در محیط و سـیمای شـهر و محیط زندگی شیعیان و معتقدان و مروجین این ارزشها چیست؟ به عبارت دیگر باید دید که آیا تمدن شیعی چگونه آمادگی خویش را برای شهور به زور نگه می دارد؟ آیا اصولا «شهر» لیاقت و شایستگی «ظهور» را دارد؟ و همچنین متقابلاـ به این موضوع اندیشـید که محیـط و شـهر منتظران چگونه این بـاور [انتظار] را به اهل خویش متـذکر شـده و آن را تقویت و ترویـج می نمایـد.در مورد سـایر ادله رجوع کنیـد به بحث آتی تحت عنوان علـل اهمیت سـیما و کالبد مدینه.

عناصر اصلی تمدنها

تمدن در لذت به معنای «تخلق به اخلاق اهل شهر و انتقال خشونت و هجمه و جهل به حالت ظرافت و انس و معرفت، در شهر بود باش کردن و انتظار شهر نموده و اجتماع اهل حرفه، اقامت در شهر کردن، شهرنشینی، تربیت و ادب» [۵] آمده است. تمدن داشـتن نیز به «دارای تربیت نمودن، شهرنشـین بودن و در مرحله کامـل اجتمـاعی قرار داشـتن، و خلاـف بربریت» [۶] معنا شده است. علی أی حـال آنچه که به تمـدن تعبیر می شود عبـارت است از مجموعه ای از انسانهـا (جـامعه) که بـا اتکا به فرهنگ و جهانبینی و عقاید هماهنگ و غالبا همسان، اجتماعی را به وجود آورده باشـند که هویت هر جزء آن با هویت کل، هماهنگ و همسو بوده و در جامعه جهانی [صـفحه ۲۶۵] به آن نام شـناخته می شود. آنچه که وجه بارز هویت هر تمـدنی می باشـد وجه فرهنگی و فکری آن

می باشـد. که البته این فرهنگ در بسـیاری (اگر نگوییم همه) مقولات زنـدگی افراد جامعه از جامعه نظام دهی محیط زنـدگی موثر و دخیل است.هر تمدنی را می توان متشـکل از سه عنصر اصلی و اساسی دانست. عنصر اول «انسان»هایی که متعلق به آن تمـدن خاص هسـتند (اهل مـدینه یا تمـدن مورد نظر)، دوم «مـدینه» (شـهر یا ظرفی) که انسانهای متعلق به آن تمدن در آن می زینـد، و سوم «جهان بینی» و تفکری که بر جامعه انسانی حاکم بوده و عاملی است در تنظیم روابط آحاد جامعه، تعریف کننده نحوه نگرش جامعه به محیط طبیعی و محیط مصـنوع، تنظیم کننده روابط نمادهای اجتماعی، تبیین کننده راه و روش زیست، و معرف بسـیاری عوامـل دیگر که اگر جملگی را در یک عبارت خلاصه کنیم می توانیم آن را «تبیین هـدف از خلقت و حیات انسـان بر کره ارض» بنـامیم. از آنجـایی که تا هـدف برای جامعه و آحاد آن روشن نباشـد و ندانـد که مقصـد نهایی چیست و کجـاست، نخواهـد توانست خط مشـی و راهی تعریف شـده و روشن را برای اداره و حیات جامعه بیابـد، همانطوری که که در حالت نامشـخص بودن هدف امکان بهره گیری صـحیح از تجارب جوامع بشـری و تشـخیص سره از ناسره ممکن نخواهد بود. لذاست که می توان گفت مهمترین عنصـر از عناصـر سه گانه تمدنها، عنصر سوم (جهانبینی) است، و همین عنصر است که در تماس و برخورد تمدنها مورد گفتگو (تأیید، تکذیب، تعدیل، تقلید،...) قرار می گیرد. و باز، جهانبینی است که خط مشی ها و سیاستها را مشخص می نماید و به تبع آن برچگونگی فعالیتهای انسان و حاصل این فعالیتها اثر می گذارد. و یکی از

مهمترین آثار انسان بر زمین، ساخت محیط زندگی و یا به عبارت دیگر ظرف تمدن (مدینه یا شهر) است. و با عنایت به پذیرش جهانی تأثیر فرهنگ و جهانبینی بر کالبد و سیمای محیط زندگی و اثر متقابل محیط بر انسان، تمرکز اصلی مقاله بر تأثیر «جهان بینی» بر «مدینه» منتظران و [صفحه ۲۶۶] ویژگیهای آن متوجه خواهد بود.علت دیگری که توجه به دریافت ویژگیهای «مدینه منتظران» را ضروری می نماید این است که در مورد دو عنصر دیگر تمدن اسلام (شیعه) و یا به عبارت دیگر جامعه منتظران ظهور حضرت مهدی (عج) (یعنی جهانبینی و تفکر شیعه و همچنین در مورد منتظران یا شیعیان) بسیار سخن رفته است. طی قرون متمادی، و به ویژه در سده ی اخیر که تهاجم همه جانبه (و به ویژه تهاجم فرهنگی) دشمنان اسلام بسیار شدیدتر بوده، هرگاه که یکی از این عناصر مورد هجمه بیگانه قرار گرفته باشد بدلیل ملموس بودن و وضوح تهاجم، همه بزرگان و علما به مبارزه (و به ویژه مبارزه ی علمی) با آن پرداخته اند. لکن در زمینه ایجاد محیط مصنوع (بنا و شهر) به دلیل غیر مستقیم و نامرئی بودن تهاجم نفوذ ایده ها و تفکرات بیگانه، مقابله بسیار ضعیف بوده است. علت عمده این امر مخفی بودن مبانی نظری طرحها و برنامه هایی بوده است که به صور ظاهرا علمی(Scientific)وارد ممالک اسلامی شده اند، و به علت همین مخفی بودن اثرات نامطلوب و مخرب خود را بر جنبه های مختلف و به ویژه فرهنگ جامعه به مرور نشان داده و مردم نیز متوجه ریشه این آثار مخرب نشده اند. [۷] .

علل اهمیت سیما و کالبد مدینه

اشاره

با عنایت به آنچه که گذشت و باتوجه به

موضوع بحث، تنها عنصر «مدینه» به عنوان محور اصلی بحث انتخاب شده است. در اینجا این موضوع مورد بحث قرار خواهد گرفت که چرا اصولا سیما و کالبد شهر در معرفی یک فرهنگ و یک تفکر اهمیت دارد و این اهمیت تا چه حد می باشد. در مورد ارتباط سیمای عمومی [صفحه ۲۶۷] محیط زندگی باارزشهای فرهنگی بسیار سخن رفته است که در اینجا تنها به برخی از آنها اشاره ای اجمالی خواهد شد و توضیح بیشتر به مراجع ذیربط ارجاع می گردد. و به عبارت دیگر این نکته مورد بررسی قرار خواهد گرفت که چرا سیما و کالبد شهر در معرفی فرهنگ اهل شهر اهمیت دارد؟ دلایل عمده اهمیت سیمای مدینه منتظران در بیان و ترویج «انتظار» عبارتند از:

اعلام هویت

اصولا شهرها در طول تاریخ به نام تمدن و فرهنگ خویش شناخته شده اند مثل شهرهای بودایی، شهرهای هندو، شهرهای مسیحی، شهرهای اسلامی و امثالهم. و اگر شهرهایی نیز منسب به تمدنهایی باشند (مثل شهرهای یونانی و رومی و اینکا و مایا و...) در اینگونه موارد نیز دقیقا تفکر و ایدئولوژی غالب مورد توجه است و تفکر و باور غالب را یادآور می شود. [۸] همین امر سبب شده تا بسیاری شهرها هویتی جهانی یافته و مروج ارزشها و اصول و مفاهیمی خاص باشند. لذاست که شهر مسلمین و شهر منتظران حضرت مهدی (عج) نیز بایستی هویتی خاص خویش را داشته باشد و بدینوسیله علاوه بر کسب هویتی جهانی برای خویش بتواند مروج و نمایشگر ارزشهایی باشد که بر تفکر شیعی حاکم است. شهرها (محیط زندگی) همواره با شقوق مختلف دانش بشری از جمله علوم و فنون و هنرها

و فرهنگ و آداب و سنن ارتباطی نزدیک داشته و ضمن آنکه خود از آنها متأثر بوده اند، زمینه ایجاد دگرگونی (تقویت و یا تضعیف) در آنها را نیز فراهم می آورده اند.اهمیت شهرها در معرفی یک تمدن و همچنین تأثیر آنها بر اهل شهر تا بدانجا اهمیت دارد که آگاهان و فرزانگان عصر حاضر دقیقا به آن متوجه بوده و به [صفحه ۲۶۸] مناسبتهای مختلف بر آن تأکید می نمایند.به جملات زیر توجه فرمایید:«محیط اسلامی، چه افراد و چه ملتها، همواره در معرض این دو گونه تهدید (درونی و بیرونی) قرار داشته و امروز بیش از همیشه قرار دارد. ترویج متعمدانه فساد در کشورهای اسلامی و تحمیل فرهنگ غربی که از سوی برخی رژیمهای وابسته نیز به آن کمک می شود و از رفتار فردی تا شکل شهرسازی و محیط عمومی زندگی و مطبوعات و غیره را در بر می گیرد.» [۹] با این مقدمات، این موضوع که «شهرها» عامل معرفی یک تمدن هستند باید مورد توجه جدی مسئولین امر قرار گرفته، و برنامه ریزی برای ایجاد و رشد و توسعه و اصلاح (وضع موجود) شهرها جهت دستیابی و ایجاد محیطی مناسب برای زندگی منتظران آغاز گردد، به نوعی که سیما و کالبد آن به عنوان عامل هویت امتی مسلمان و شیعه و منتظر و آماده ظهور حضرت مهدی (عج) عمل نماید. شهرهایی که ضمن هویت اسلامی و شیعی و منتظر داشتن، به مدینه نشینان نیز هویت بخشیده و متذکر و هدایتگر آنان به سمت اصول اعتقادی و باورهایشان باشند.

هدایت ساکنین

امروزه علاوه بر کشف تأثیر اصول و ارزشهای فرهنگی بر شکل گیری شهر، تأثیرات کالبد و سازمان فضایی شهر و ساختمان

بر انسان و رفتارهای او، امری محرز و پذیرفته شده می باشد که توجه به این امر اهمیت ساخت شهر و نظم دهی فضاها و کالبد و عملکردهـای آن بر مبنـای ارزشـها و اصـول فرهنگی کاملا ـ روشـن می نمایـد.یکی از مبـاحث مهمی کـه امروزه در قلمرو شهرسازی مطرح است عبارت از [صفحه ۲۶۹] روانشناسـی محیطی است که تأثیر محیط را بر رفتارهای انسان مورد مداقه قرار می دهـد. بـا عنـایت به این مباحث روشن می شود که ایجاد محیط زنـدگی مناسب برای مسـلمین و منتظران نیازمنـد شـناسایی ویژگیهـای خاص برای آن محیط به کارگیری آنها در طراحیها و برنامه ریزیها می باشـد تا به توسط آن بتوان هم به کاهش (و یا حذف) امکان بروز گناه کمک نمود، و هم اینکه ارزشـهای اسـلامی را در میان جامعه تقویت نمود. بنابراین می توان گفت که شـهر منتظران بایستی هدایتگر جامعه به سـمت اصول و ارزشـهای فرهنگی از طریق تذکر مداوم ارزشها، [۱۰] عبرت دادن، [۱۱] تکیه بر ابعـاد معنوی حیـات، [۱۲] و رعـایت اصول جهانی (تعادل، هماهنگی، وحـدت و...) طبق تعاریفی باشـد که تفکر شیعی از آنها ارائه می نمایـد.اصل هـدایت آنچنان اهمیت دارد که قرآن کریم مایه هـدایت انسانها (متقین) نامیـده شـده اسـت [۱۳] و اصولا ـ ارسـال رسـل جملگی برای هـدایت انسـان بوده است، و حتی یکی از اسـامی مقـدس امـام زمـان (عـج) یکی از مشـتقات آن (مهـدی: هـدایت شـده، ارشاد گردیـده) می باشـد. در راسـتای دستیابی به این هدف والا، اسـتفاده از همه ابزار و وسائل مشـروع امری ضروری و واجب است. یکی از مهمترین آنها نشانه هایی است که عامل هدایت انسان بوده و متذکر او به اصول حیاتش می باشند و این

نشانه ها اعمند از نشانه های معنوی و نشانه های مادی چنانچه حضرت علی علیه السلام می فرماید: «پس از اسلام ستونهایی است که پایه آنها را خداوند در حق کارگذارده است... و نشانه ای که روندگان به آن راه می جویند، و علامتهایی که به آنها راه یافته می شود.» [۱۴] و نیز «در اطراف زمین راههای گشاده باز کرد و در میان راهها [صفحه ۲۷۰] برای روندگان علامات و نشانه هایی برای یافتن راه و گریز از گمراهی بر پا نمود.» [۱۵] .علیهذا می توان گفت یکی از عواملی که می تواند به عنوان عامل هدایت انسان نقش ایفا کند محیط مصنوع است. این اهمیت در سالهای اخیر با رشد علم محیط و اثرات آن را بر رفتارهای انسان مورد بررسی و تأکید قرار داده است. همانگونه که ارزشهای برآمده از فرهنگ جامعه در شکل دادن محیط نقش دارند، محیط نیز بر انسان و رفتار او و بر تملایلات و انتخاب روش زندگیش تأثیر دارد. برای نمونه شهر سراسر تبلیغات، آن هم از نوع مادی و تهییج کننده مصرفش، شخص را به سمت مصرف گرایی سوق می دهد.شهری که ابنیه اش هر کدام نشانه ای است از تشخیص طلبی و فردگرایی، اهلش را به سمت منیت و خودنمایی و ریا می خواند و... و بالعکس مدینه متشکل از اجزاء متجانس و متعادل، مدینه متوازن و با اجزاء هماهنگ و مدینه با مقیاس انسانی مردم را به سمت وحدت جمع می خواند. [۱۶] .فی الواقع بحث هدایت ساکنین، مترادف و پاسخگوی مباحثی است که در مقوله تأثیر محیط بر رفتار انسان مطرح می شود. این مقوله که طی سالهای اخیر در بحث روانشناسیی محیطی مطرح شده است جایگاه ویژه ای در

مباحث مربوط به شکل دادن به محیط زندگی انسان (Built Environment) یافته است.

تناسب محیط با زندگی منتظران

محیط زندگی انسان همواره به عنوان یکی از تجلیات ویژگیهای یک تمدن [صفحه ۲۷۱] و بالاخص مختصات فرهنگی آن شناخته شده و اکثریت قریب به اتفاق صاحبنظران به انحاء مختلف بر این اصل تأکید کرده اند، [۱۷] اگرچه که ممکن است برخی تأثیر فرهنگ را ضعیف دانسته و یا اینکه به جهت شیفتگی در مقابل صنعت و تکنولوژی خواهان همشکلی و همسانی شهرها باشند که البته این نیز خود پذیرش اصل تأثیر فرهنگ و شکل گیری محیط بوده و فی الواقع این طرز تفکر خواهان دگرگونی فرهنگ جامعه با تغییر در شکل و سیمای محیط زندگی است.با پذیرش اصل تأثیر فرهنگ بر محیط زندگی و اینکه اصل انتظار یک اصل فرهنگی مکتب تشیع است پس این اصل بایستی به گونه ای در سیما و کالبد شهر «شیعیان منتظر» تجلی یابد که همانا جلوه های آن ظهور عدل (تعادل)، هماهنگی، وحدت، و... می باشد که متعاقبا از آنها سخن خواهیم گفت. [۱۸] فی الواقع شهر شیعیان بایستی هم لیاقت زندگی منتظران را داشته باشد و هم اینکه لیاقت پذیرایی از امام (عج) را پس از ظهور آن حضرت داشته باشد، و هم اینکه ارزشهای مورد احترام منتظران (منجمله «انتظار» و «آمادگی ظهور») را به آنان یادآوری نماید.

زمینه سازی ظهور

زمینه سازی ظهور یکی از مسائل مهمی است که می توان آن را به عنوان یکی از [صفحه ۲۷۲] ویژگیهای «انتظار» مورد بررسی قرار داد. محققین، عوامل بسیاری را زمینه ساز ظهور می دانند که بدون دخول در آن مباحث و تعداد و عناوین آنها فقط به این نکته اشاره می کنیم که برخی از این عوامل عبارتند از: «اتحاد و انسجام مسلمانان»، «توجه به طبقه مستضعف»،

«تعـاون و همکاری» و «رعایت اخلاق و حقوق». [۱۹] .اگرچه بنا به اعتقاد بسـیاری، شـهرها می توانند زمینه ساز تحقق بسیاری آمال و آرمانهای جامعه باشـند، لکن عوامل فوق الاشاره عواملی هسـتند که شـهر به راحتی می توانـد زمینه رشد آنها را فراهم کنـد. به بیانی دیگر شـهر می توانـد دقیقا گویای این مطلب باشـدکه به این عوامل توجه می کند و در راسـتای تحقق آنها گام برمی دارد و یا اینکه نسبت به آنها بی تفاوت می باشد. [۲۰] .

تجلی اصول اسلامی در مدینه

اشاره

تعـالیم اسـلامی انسـان را جانشـین خداونـد در زمیـن معرفی می کنـد. [۲۱] ایـن در حـالی است کـه تمـدن جهـانگرای (Secularist) معاصـر مغرب زمین به انسان به عنوان جایگزین خداوند در زمین می نگرد. علاوه بر ویژگیها و مختصاتی که بر بـاور خلافت مترتب است، این باور وظایف و تکالیف را برای انسان به وجود می آورد که یکی از آنها عبارت از رعایت و ملاحظه ویژگیهای فعل الهی در اعمال انسان می باشـد. این بـدان معناست که افعال انسان بایستی به صـفات فعل الهی متصـف بوده و صـبغه الهی داشـته باشند تا بتوان گفت که انسان به وظیفه خلیفه اللهی خویش عمل نموده است. [صفحه ۲۷۳] از سوی دیگر اعتقادات مسـلمین و همچنین ارزشـهای منبعث از تعالیم اسـلامی (اوامر و نواهی) بایستی بر فعالیتهای مسـلمین و از جمله طراحی و برنامه ریزی و ساخت محیط مصـنوعشان مسـلط بوده و در کالبـد حاصـله تظاهر و تجلی داشـته باشـد. لـذاست که به منظور شـناسایی اصول اسـلامی قابل تجلی در مـدینه منتظران، این اصول به دو گروه منقسم و در هر قسـمت به برخی اصول به عنوان نمونه اشاره می شود. یکی «اصول نظری» ناشی از اصول اعتقادی و دیگری

«اصول عملی» ناشی از اوامر و نواهی.

اصول نظری (اصول بنیادین)

اشاره

از میان اصول نظری، به تأثیر دو اصل بنیادین بر سیما و کالبد شهر منتظران، و یا لزوم ملحوظ داشتن تجلی دو اصل در سیما و کالبد مدینه منتظران اشاره می شود. این دو اصل عبارت از «توحید» و «عدل» می باشند.

اصل توحید

اصل توحید به عنوان رکن اصلی اسلام، اصلی است که بنا به اذعان همه محققین در علوم و هنرها و تمدن اسلامی، نقشی بنیادین در شکل و هدایت جنبه های مختلف این تمدن داشته است. چنانچه در تأثیر تفکر توحیدی بر هنرهای سنتی اسلامی بورکهاردت اظهار می داد: «میراث عظیم هنری، چه از میان رفته و مورد غفلت قرار گرفته باشد، چه مجددا قابل کشف باشد یا نباشد، هنر سنتی است، هنر سنتی نه به مشابه یک شی ء بلکه به عنوان یک روش که مهارت فنی را با شهودی معنوی که از «توحید» سرچشمه می گیرد در هم می آمیزد.» [۲۲] توجه به [صفحه ۲۷۴] توحید سبب می شود تا انسان معتقد به آن، به بسیاری ویژگیها توجه کند که فهرست وار به آنها اشاره می شود:- تفکر توحیدی سعی در تبیین حد و حدود اشیاء و تولیدات انسانی به وضوح و روشنی دارد و این روشنی است که خداوند تبارک و تعالی در خلقت اشیاء بنا نهاده است: «خداوند تبارک و تعالی حدود اشیاء را در هنگام آفریدن هر یک تعیین فرمود تا خود از شبیه و مانندن بودن به آنها امتیاز داشته باشد.» [۲۳] این مفهوم در تبیین ویژگیها و مختصات عملکردها و فرمها و فضاها و قلمروهای شهری نقشی اساسی ایفا نموده و به عنوان یکی از ویژگیهای اصلی «نظم مورد نظر» برای طراحیها و برنامه ریزیها مطرح

می باشد. با اعمال این مفهوم به عنوان ویژگی نظم، زمینه پاسخگویی به نیازها و ارزشهایی همچون آزادی، محرومیت، امنیت و آرامش، خصوصیت و خلوت، اجتناب از تفاخر و امثالهم در فضاهای خصوصی و عمومی شهر فراهم می گردد. [۲۴] .- معتقدان این تفکر در پی نمایش تسلط جنبه معنوی حیات بر بعد مادی آن هستند بدون اینکه این جنبه را فراموش کرده و یا از اهمیت آن بکاهند، بلکه در پی بهره گیری از جنبه ی مادی حیات در خدمت و اعتلا و کمال جنبه ی معنوی حیات می باشند. به عبارت دیگر مدینه منتظران به تبعیت از تفکر اسلامی که به تفکیک ابعاد معنوی و مادی حیات قائل نبوده و هر دو را زمینه و وسیله رشد کرامتهای انسان می شمارد، امکانات معنوی و مادی را توأما در اختیار اهل شهر قرار می دهد با این توجه که اولا تسلط روانی و فیزیکی عناصر معنوی و روحانی (مثل مسجد) را بر عناصر (ظاهرا) مادی شهر (مثل بازار) حفظ نموده، ثانیا در فضاهای شهری تأکید اصلی را بر عناصر متذکر (اعم از عناصر طبیعی و سمبلهای انسان ساخته) متمرکز [صفحه ۲۷۵] نموده و زمینه های تفاخر فردی را از بین می برد، ثالثا زمینه ای برای رشد مصرفگرایی و مدگرایی (آفات و مصائب مدنیت معاصر) را فراهم نمی نماید، و رابعا اینکه مدینه منتظران فضای تبلیغ و تکریم معنویت است و نه مبلغ و مروج و تهییج کننده جنبه مادی حیات. [۲۵] .- پیروان تفکر توحیدی در پی آنند که کثرت موجود در محیط و اجزاء آن را در وحدتی که تجلیگاه اعتقاداتشان است به نمایش بگذراند کمه هر چه اجزاء به کل نزدیکتر شویم،

علیرغم افزایش اجزاء و کثرت آنها، این وحدت، نمایش جدیتر، مستحکمتر و جامعتری می یابد. سلسله مراتب مختلف وحدت را می توان در وحدت کالبدی یک بنا، وحدت محله شهری، وحدت کل شهر، وحدت شهر با طبیعت و نهایتا وحدت جامعه جستجو نمود. [۲۶] جملگی این وحدتها، اهل مدینه را به وحدتهایی متذکر و رهنمون می گردند که در رأس آنها وحدت الهی (توحید) قرار دارد که از طریق تسلط عناصر طبیعی به اهل مدینه القاء می گردد. مرتبه بعدی وحدت مورد نظر، وحدت جامعه اسلامی (امت واحده) است که از طریق نفی فردگرایی (individualism) و خودنمایی است که تفکر مدرنیسم مروج و مبلغ آن بوده است، و همچنین تأکید بر روح جمعی از طریق افزایش امکان ارتباطات رو در رو بین اهل مدینه در فضاهای مناسب شهری امکان بروز آن تسهیل می گردد.

اصل عدل

اصل بعدی اصل عدل می باشد که به عنوان صفت بارز فعل الهی، ضرورت لحاظ شدن خویش را در اعمال جانشین خداوند تبارك و تعالی در زمین ایجاب [صفحه ۲۷۶] می نماید. یکی از اصول اساسی توصیه شده در فعالیتهای ذهنی و عملی انسان رعایت و ایجاد و حفظ تعادل است، و همچنین اتخاذ روش معتدل در امور و اعتدال در جنبه های مختلف حیات توصیه هایی مهمند، که همه اینها (تعادل و معتدل و اعتدال) از مشتقات عدل هستند و لذاست که اهمیت آن در فعالیتهای بشری و از جمله سیما و کالبد محیط زندگی مسلمین مشخص می شود. [۲۷] هنگامیکه در توصیف امام عصر (عج) و آثار ظهورش شنیده می شود، که پس از ظهور دنیا را پر از عدل و داد می کنند، در ابتدا و به ذهن عامه

مردم عـدالت قضـایی متبـادر می شـود، لکن بـا مراجعه به تعریفی که از عـدل می شـود و شـمولیت آن بر همه فعالیتهـا و امور زندگی و حیات، مشخص می شود که عدالت گستری امام علیه السلام همه شئونات و فعالیتهای افراد و جوامع و از جمله شکل دادن بـه محیـط زنـدگیشان را در بر می گیرد. اصولاـ چیزی کـه دنیـا در پی آن می باشـد، در هر زمینه ای، چیزی جز عـدل و عـدالت نیست. به یکی از موضوعـات مهم روز «توسـعه پایـدار» توجه کنیم، با توجه به همه تعاریفی که از آن ارائه می شود به این نتیجه می رسـیم که چیزی به «عـدالت» در اسـتفاده از منابع توسـعه ای پایـدار را به ارمغان نخواهـد آورد و تنها در صورت رعایت عـدالت و لحاظ نمودن عـدل در همه فعالیتها، رسـیدن به توسـعه پایـدار حتمی خواهـد بود. [۲۸] .عـدل را می توان به عنوان اصـلی ترین ویژگی و صـفت نظم مورد نظر برای شـکل دادن مـدینه منتظران معرفی نمود. بـا عنایت به تعریف عـدل که عبارتست از «قرار [صفحه ۲۷۷] دادن هر عنصـر در مکانی که بهتر از آن برایش متصور نباشد»، می توان گفت که در صورت مکانیابی صـحیح عملکردهای شـهری، و در صورت انتخاب نسبتها و تناسبات و ارتباطات صحیح و منطقی بین ابعاد ابنیه و بین نیازهـای انسـان و عملکردهای شـهری و بین فضاهای باز و بسـته و بودن تواناییهای روانی و جسـمی انسان و ابعاد فضاها و ابنیه شهر و بین عناصر انسان ساخته و طبیعت و بین انسان و طبیعت و ساخته های انسان و... می توان از وجود نظمی سخن گفت که بر مبنای عدل تعریف و هدایت شده است، و لذاست که

حاصل آن محیطی متعادل و مناسب برای زندگی انسان منتظر خواهد بود.

اصول عملی (تجلی اصول نظری)

از آنجاییکه اسلام دین همه زمانها و مکانهاست و مسلمین را اعتقاد بر این است که پاسخ کلمه نیازهایشان در قرآن کریم مسطور است، [۲۹] باید تحقیق نمود که این رفع نیاز چگونه لحاظ گردیده است. نکته در این است که قرآن کریم، اصولی را برای زندگی بشر معرفی می نماید که هر کدام از این اصول در هر زمینه ای از زندگی مصداق خاص خویش را دارد و اشکال اصلی از انسان است که غالب این اصول را در حیطه ای خاص از زندگیش دخالت داده و یا مربوط نموده است. فی المثل توجه به تعریف «شکر» از زبان علمای اسلام نشان می دهد که چگونه این اصل می تواند در ایجاد محیط زندگی و بکارگیری مصالح و فرمها و اشکال و حتی سمبولها تأثیر بگذارد. علامه طباطبایی (ره) در معنی شکر می فرماید: «شکر عبارتست از بکار بستن هر نعمتی در جای خودش، بطوریکه نعمت، ولی نعمت را بهتر وانمود کند.» [۳۰] . [صفحه ۲۷۸] این مقاله شاید مکان مناسبی برای ورود در بحثهای تخصصی رشته های مختلف مرتبط با شکل دادن محیط زندگی همچون معماری و شهرسازی نباشد، لکن سعی بر این خواهد بود تا به برخی (و نه همه) اصول و ارزشهایی که بایستی بر شئونات زندگی مسلمین حاکم باشند اشاره شود و همچنین به طرق تجلی کالبدی بخشیدن به آنها در شهر و بنا نیز به اشاراتی کوتاه اکتفا خواهد شد.علاوه بر موارد فوق الذکر (شکر) بسیاری اصول دیگر نیز چنین اند و بر سیما و کالبد شهر منتظران تأثیر دارند که به ذکر برخی

بسنده می گردد.مدینه ی منتظران مدینه شکر است: با عنایت به تعریفی که از «شکر» ذکر گردید بسهولت می توان دریافت که کلیه فعالیتهایی که در رابطه با شهر و شهرسازی انجام می شوند از جمله طراحی شهر، مکان یابی عملکردهای شهری، استفاده صحیح از مواهب الهی، استفاده از مصالح، شکل ابنیه و فضاهای شهری و نحوه استفاده از آنها و... می توانند صبغه ای از شکر بخود بگیرند و یا بعکس تجلی کفران تلقی شوند. علاوه بر این یکی دیگر از مصادیق شکر می تواند این باشد که فضا، بنا و عملکردهای شهری رنگ و بوی فرهنگ خودی بگیرند. و این نیازمند جدیتی زیاده است تا آنچه که در شهر موجود می شود، حتی آنچه که از بیگانگان به عاریت گرفته می شود، استحاله یافته و مطابق با فرهنگ و آداب و سنن و اقلیم ملی و بومی تغییر یابد، تا اولا با رفع نواقص آن کارآییش افزایش یافته، و ثانیا بجای تذکر به قدرت بیگانه در ابداع و اختراع، یادآور نیروی خلاقه خودی و ارزشهای فرهنگ ملی باشد. و این درست همان کاری است که دانشمندان و جوامع اسلامی در قرون اولیه گسترش اسلام انجام دادند، و با دستیابی به دانش و اطلاعات ممالک و فرهنگهای دیگر چنان به استحاله و تصفیه آنها همت گماشتند که جملگی هویتی اسلامی یافته و هر علم و فن و هنری (همچون فلسفه، هنر، معماری و...) با صفت اسلامی نزد جهانیان شهرت یافتند. و این امکانپذیر نگردید مگر با توجه به لزوم حفظ هویت [صفحه ۲۷۹] خودی و ارزیابی آنچه که از فرهنگ بیگانه گرفته می شد با معیارهای خود و اصلاح و تکمیل آنها.مدینه منتظران

مدینه ذکر است: «حاضـر کردن صورتی است که بعد از غیبت از ادراک در ذهن حفظ شده، یا نگهداشـتن صورت حاضـر در ادراک است که پنهان نشود.» [۳۱] بنابراین مدینه منتظران حامل پیامهای تذکر دهنده به منتظرین است، تذکرهایی که انسان را به اصول و ارزشـهایی متذکر گردد که انسان فطرتا به آنها معتقد و ملتزم به رعایت آنهاست لکن زنگار زندگی دنیوی و مادی چون حجابی آن را مسـتور داشـته و انسان را به فراموشـی کشانـده است. ویژگی تـذکردهی مـدینه منتظران و عناصـر آن را در مقولات مختلفی می توان لحـاظ نمود. یکی فراهم آوردن امکان تماس مـداوم و نزدیک با عناصـر آن را در مقولات مختلفی می توان لحـاظ نمود. یکی فراهم آوردن امکـان تمـاس مـداوم و نزدیک با طبیعت و عناصـر طبیعی به عنوان یکی از مهمترین منـابع شـناخت و عناصـری با معانی والای نمادین. این تماس علاوه بر تـذکردهی امکان تفکر را به عنوان یک ارزش و عبادت اسـلامی دیگر برای مردم فراهـم می آورد. تمـاس بـا طبیعت بـه تعـدادی پـارک محـدود و منحصـر نمی گردد بلکـه از واحد مسـکونی (خانه) گرفته تا محله و شـهر را در بر می گیرد و طبیعت نیز منحصر به گیاه (آن هم از نوع تزیینی و بی ثمرش) نمی باشد بلکه همه عناصر طبیعی را شامل می گردد از جمله: آب، نور، هوا، گیاه، خاک، سنگ، آسمان، ستارگان، ماه، خورشید، موجـودات زنـده و...دومین مقـوله را می تـوان بهره گیری از آیـات قرآنی در ترکیب بـا سـایر هنرهـا دانست. این عمـل ترویج مفاهیم قرآنی در بین مردم است چنانچه گفته انـد: «وفور کتیبه های قرآنی بر دیوار مساجـد و بناهای دیگر یادآور این واقعیت است که زندگی

اسلامی در همه ابعاد خود با آیاتی از قرآن در آمیخته و بواسطه تلاوت آن، و نیز [صفحه ۲۸۰] بوسیله نماز و دعا و مناجات، تکیه گاه معنوی پیدا می کند. اگر بتوان تأثیر ناشی از تلاوت قرآن را ارتعاشی روحانی خواند (و کلمه بهتری هم برای آن نمی توان یافت چون تأثیر مورد نظر ماهیتی معنوی و در عین حال شنیداری دارد) آنگاه باید گفت که همه هنرهای اسلامی بناگزیر باید محمل نقشی از این ارتعاش باشند.» [۳۲] باید توجه داشت که همه چیز این کتیبه ها از قلمرو هنری (کاشیکاری، آجرکاری، گچبری و خطاطی) گرفته تا صور و هندسه و از همه بالاتر متون آن مداوما ناظر را به اصول و ارزشهایی متذکر می گرداند.مقوله بعدی بهره گیری از نمادها و نشانه ها می باشد. این نمادها و نشانه ها که معانی معنوی و روحانی را در خویش مستتر دارند (بر خلاف وضعیت حاضر شهرهای معاصر) تهییج کننده مادیات نیستند، مصرف را ترویج و ترغیب نمی کنند، به فردگرایی و منیت دامن نمی زنند، و بطور خلاصه مبلغ و تابع مدگرایی نیستند.مقوله بعدی از طریق ارتباط مدینه با گذشته آن می باشد که زمینه عبرت گیری اهل خویش را فراهم می آورد. تعالیم قرآنی در آیات متعددی انسانها را به عبرت گیری از آثار پیشینیان امر فرموده است. این عبرت گیری در دو مقوله قابل بررسی است. یکی تفکر در عاقبت مکذبین و راه ضلالت رفتگان، و دیگر مداقه در راه صالحان. تجربه (که یکی از مصادیق آن مدنظر داشتن نتایج حاصله از اعمال دیگران است) زمینه گسترده ای از دانش بشری است، و آنچه که مهم است اینست که بنا به فرمایش حضرت امیرالمومنین علیه السلام از تجارب دیگران

نیکهایش را برگزید و تکرار کرد و بدیها و مفاسدش را بدور افکند. بنابراین تداوم تاریخی مدینه یکی از مقولات مهم در مدینه منتظران است. البته تداوم و ارتباط با گذشته نه به عنوان تفنن، بلکه به عنوان یک منبع شناخت و اصلاح راه و انتخاب مسیر درست مورد [صفحه ۲۸۱] نظر می باشد. تاریخ مدینه، نه در موزه ها، که در متن زندگی جاریست. اشکالات برنامه ها و طرحها دائما شناسایی و رفع شده و محسناتش تقویت می شوند.مدینه منتظران مدینه تقوی است: مدینه منتظران تأکید کننده و رشد دهنده تقوای الهی است. محلی است که مانع و سدی در بروز گناه بوجود می آورد و زمینه ارتکاب گناه را به حداقل ممکن کاهش می دهد، احسان جماعت را بر یکدیگر سبب می گردد، امکان تجاوز به حقوق سایرین را از بین می برد، تذکر دهنده ارزشهاست، هادی به سمت معنویات است، حافظ انسانیت انسان است، و گویای عبودیت انسان می باشد جملگی این امکانات از طریق توجه به ارتباط صحیح و منطقی عملکردها و ابنیه و فضاها با یکدیگر، از طریق توجه به حقوق انسانها (اعم از همسایگان، غنی و فقیر، سواره و پیاده و...)، از طریق توجه به ارزش و اهمیت انسان (خلیفه الله) و ارجحیت او بر ساخته هایش با عنایت به رعایت مقاییس انسانی (نه فقط در ابعاد فیزیکی که در ابعاد روانی)، از طریق تذکر مداوم انسان به ارزشهای معنوی، و از طریق ایجاد هماهنگی و تعادل درمحیط فراهم خواهند گردید.مدینه منتظران مدینه وحدت است: به تبع تأکید اسلام بر جماعت و امت واحده، شهر اسلامی شهری است که با وحدت جامعه و نه تفرق مردم پیوندی ناگستنی

دارد. سیما و کالبد مدینه به طرق مختلفی در ایجاد و تقویت وحدت مورد نظر نقش ایفا می نماید از جمله: از راه تحلیل برخوردها، از راه رعایت سلسله مراتب، از راه ایجاد فضاهای شهری تقویت کننده تماسهای رو در رو، از راه ایجاد و نمایش وحدت در کالبد شهر، از راه اجتناب از چند قطبی شدن شهر، از راه ایجاد هماهنگی محیط طبیعی و محیط مصنوع، از راه القاء جهت واحد (قبله)، از راه هماهنگی معماری و فرم و شکل و مصالح ابنیه، از راه هماهنگی محیط مصنوع با ویژگیهای روانی و مادی انسان و... [صفحه ۲۸۲] مدینه منتظران مدینه احسان است: در قرآن کریم بلافاصله پس از امر انسان به عدل، انسان را به احسان امر می فرماید [۳۳] و در آیه ۳۶ سوره نساء کسان خاصی را بر می شمارد. [۳۴] بدون ورود در مباحث تخصصی مرتبط با احسان و رعایت حقوق دیگران، فقط به چند مورد از مواردی که می توانند به عنوان زمینه ساز تقویت احسان در مدینه منتظران عمل نمایند اشاره می شود:- پیشگیری از بروز امکان آزار و اذیت همسایگان با بهره گیری از رعایت اصل سلسله مراتب (بین فضاهای خصوصی و عمومی و نیمه خصوصی و نیمه عمومی)، و با استفاده از مصالح و فرمهای مناسب معماری به گونه ای که امکان نفوذ سر و صدا و دید از داخل فضاها به یکدیگر منتفی باشد.- پیشگیری از اشراف ابنیه به یکدیگر، که این مورد علاوه بر افزایش روحیه احسان بین مردم عاملی در جهت احساس امنیت و افزایش خصوصیت و خلوت بوده و از سوی دیگر امکان بروز گناه (به داخل منزل دیگران نگریستن)

را از بین می برد.- پیشگیری از قطب بندیهای شهری: چند قطبی شدن شهرها از دید اقتصادی و توانایی مالی ساکنین) از پدیده هایی است که طی سده های اخیر در شهرها عمومیت و گسترش یافته است، و عاملی در جهت خدشه به وحدت جامعه و جدایی مردم از یکدیگر می باشد.- قرار گرفتن امکانات در اختیار کسانی که سالخورده، بیمار و یا یتیمی در خانه دارند تا از نیاز به ایجاد خانه های سالمندان و یتیمخانه، نوانخانه و... حتی الامکان پیشگیری شود. [صفحه ۲۸۳] - فراهم آوردن امکانات برای مادران (بویژه شاغلین)، تا کودکان بتوانند حداکثر استفاده را از نزدیک بودن به مادر ببرند.- حفاظت ضعفا در مقابل اقویا (مثلا حفاظت پیاده در مقابل سواره): این مورد نیازمند وضع قوانین به همراه آموزش مردم و اجرای صحیح آنها و توجه به قلمروها و فضاهای شهری و نحوه ی ارتباط آنها با یکدیگر می باشد.مدینه منتظران مدینه امن و ایمن است: اهمیت و ایمنی در جامعه مسلمین به حدی است که اولین وظیفه مسلمین در تماس با یکدیگر القاء این مطلب به طرف مقابل است، و در این راستا ابتدایی ترین راه القاء امنیت، «سلام» است. «القاء سلام در واقع ایمن ساختن کسی است که بر او سلام شده، ایمنی از تعدی بر او و ایمنی از لگدکوب شدن حریت فطری انسان که به او بخشیده شده. اولین چیزی که یک اجتماع تعاونی بین افراد خود لازم دارد این است که هر فرد در جان و مال و عرض خود و هر چه برگشت به این سه مطلب داشته باشد، از دست دیگران در امان باشد.» [۳۵] و حضرت مولی الموحدین علیه السلام می فرماید:

«خداونـد واجب گردانید... سـلام و درود (بر یکدیگر) را برای ایمنی و آسودگی از جاهای ترس، چون مراد از «سـلام علیکم» آن است که بین من و شما زد و خوردی نیست بلکه صلح و آشتی است.» [۳۶] .غرض از ذکر این مقدمه، روشن شدن اهمیت امنیت در جامعه و شـهر اسـلامی است که ابعاد متفاوتی را شامل است از جمله:- امنیت اجتماعی امنیت در مقابل تهاجم بیگانه امنیت در مقابـل بلایـای طبیعی امنیت در مقابـل عوارض فعالیتهای انسان (انواع آلودگیهای محیطی صوتی و بصـری) [صـفحه ۲۸۴] - امنیت در مقابـل وسواس شـیطانی، مصـرفگرایی و رقابتهـای مـادی امنیت روانی در مقابـل سـاخته های انسانی (مقیاس انسانی در بعد روانی)- امنیت ضعفا در برابر اقویا (فی المثل امنیت پیاده و مقابل سواره) [۳۷] و...به طور اجمال اینکه در مدینه منتظران زمینه آزار رسانـدن و آزار دیدن از بین رفته است.مدینه منتظران مدینه اصـلاح و عاری از فساد است: ملائکه در وقت بـا خـبر شـدن از خلقت انسـان از سوی حقتعـالی و خلافـت او در زمین سوال می کننـد: «آیـا قرار دهی در زمین آنرا که فسـاد جوید؟» [۳۸] و خداوند تبارک و تعالی وقتی که آدم و حوا را از نزدیک شدن به «درخت» نهی می کند و می فرماید: «که اگر نزدیک شویـد از گروه سـتمگران خواهیـد بود.» [۳۹] .از طرف دیگر تعـالیم قرآنی «عمـل صالـح» پس از ایمـان را از راههـای رستگاری می شمارد. [۴۰] بنابراین می توان نتیجه گرفت که: وظیفه اصـلی انسان در زمین، «اصـلاح» و دوری از «فساد» است. به دنبال این وظیفه، شکل دادن به محیط مصنوع نیز باید صبغه ای از اصلاح در

زمین، اصلاح در روش زندگی، اصلاح روحیات و منش انسان، اصلاح فرد و جامعه و... را به نمایش گذاشته و از فساد در همه زمینه ها بپرهیزد. بالنتیجه می توان گفت هر فعالیت و هر ساخت و سازی که در زمین انجام می پذیرد بایستی به گونه ای در خدمت انسان و رشد کرامتهای او و حافظ و تقویت کننده عزتش باشد. به عبارت دیگر هر طرح و برنامه ای که برای ساخت و ساز و توسعه تهیه می گردد بدوا بایستی مورد ارزیابی قرار گیرد تا باعث فساد در [صفحه ۲۸۵] زمین (اعم از فساد مالی و معنوی) و به ویژه فساد روحی برای انسان نگردد. و نه تنها چنین نباشد که حتی الامکان عاملی در جهت کمال انسان و کمال موادی باشد که در ساختن، مورد استفاده قرار می گیرند.مدینه منتظران مدینه شهادت است: گذشته از ذکر شهیدان و فرهنگ شهادت که بحث مبسوط جداگانه ای را طلب می کند، مدینه منتظران به اصول اسلام، به اعتقاد مردم، به استقلال مدینه،به هویت مردم، به سنتهای حسنه، و به انتظار اهلش برای ظهور شهادت می دهد. و این شهادت در سیما و کالبد شهر که از هر تمرکز و تأکید بر جنبه مادی حیات و بالنتیجه از مصرفگرایی و مدگرایی و به طور خلاصه از دنیاگرایی عاری است مشهور خواهد بود. سیما و کالبد شهر عاری از نشانه ای است که بخواهد خود را بر انسان مسلط نشان دهد. سیما و کالبد شهر هویتی آشنا و خودی دارد و به هیچ وجه یادآور قدرت و ارزشهای بیگانه نیست. و نهایتا اینکه سمبلهای شهری اهل شهر را به ارزشهای فرهنگی و حیاتشان متذکر می باشند.در مورد

اینکه مدینه منتظران مدینه به هدایت و مدینه هویت است در بخش دوم و در توجیه علل اهمیت سیمای شهر سخن گفتیم که ذکر مجدد احتراز می شود.مدینه منتظران مدینه تعالی و میانه است: تحت عنوان قبلی (اصول نظری)، از وحدت (به عنوان سر سلسله اصول اسلامی) ذکر مختصری به عمل آمد و همینطور از عدل نیز به اجمال ذکری به میان آمد. این فراز از مقاله (اصول عملی) و با ویژگی دیگری به پایان می بریم که خود جزیی (و یا به عبارتی عین) عدل است: یعنی تعادل، یعنی میانه روی.به مصداق «و کذالک جعلناکم امه وسطا...» [۴۱] و «خیرالامور اوسطها» [۴۲] و «الیمین و [صفحه ۲۸۶] الشمال مضله و طریق الوسطی هی الجاده»، [۴۳] مدینه منتظران مدینه میانه، نمایش احتراز از لغو و بیهودگی، الگوی پرهیز از اسراف و تبذیر، و مدینه میانه، نمایش احتراز از لغو و بیهودگی، الگوی پرهیز از اسراف و تبذیر، مدینه ای مخالف افراط و تفریط است.مدینه منتظران عاری از نشانه ی ریا و تفاخر است. این مدینه توجه و امکانات خویش را بالسویه در اختیار همه ی آحاد جامعه قرار داده است.در مدینه منتظران نیازها و جنبه های مادی و یا بالعکس فقط نیازها و ابعاد معنوی مورد تأکید نیستند، و... به بیان دیگر در مدینه منتظران دنیا و آخرت مردم همسو و هماهنگ مورد توجه هستند که این هماهنگی نه به معنای تساوی، که به معنای دنیا وسیله ارتقا معنویت بودن است. به عبارتی دیگر مدینه منتظران مدینه بری از اسراف و تبذیر است.و خلاصه اینکه مدینه منتظران با مدینه غیر منتظران متفاوت و قابل تمییز است.

خاتمه

در خاتمه با یادآوری این

نکته که مختصات مذکور همه صفاتی نیستند که مدینه منتظران بایستی به آنها متصف باشد، و اینها تنها نمونه هایی هستند که تبیین جامع آنها و سایر صفات شهر منتظران آرزویی است که مسئلت تحقیق آن را به درگاه احدیت نیاز می بریم به هر حال می توان گفت که مدینه منتظران، محل تجلی اسلام و مناسب زیست مومن منتظر است. اهل مدینه همواره برای تجلی بخشیدن به ارزشهای منبعث از تعالیم اسلامی، طرق و ابزار درخور و مناسب با زمان و مکان را جستجو می نمایند و ضمن استفاده از دستاوردهای علوم و فنون و هنرها و [صفحه ۲۸۷] تجربه های سایر ملل و جوامع بشری، از یاد نمی برند که اینها همه تنها ابزاری در جهت خدمت به انسان و رشد کرامتهای والای او هستند. مدینه منتظران نیز همانند شکل ظاهری و اسم و البسه و عرف و ادب و... آحاد جامعه، هویت خاص خود را دارد که تمایزش را از مجتمعی بنا شده بر مبنای تفکرات غیر اسلامی به وضوح و روشنی نمایش می دهد. مدینه منتظران، محیط فرهنگ ساز (به معنای تولید فرهنگی جدید و در ضدیت با فرهنگ اصیل جامعه) نیست، بلکه تقویت کننده و رشد دهنده فرهنگ ملی و مفسر زوایا مستور معنوی و روحانی آن است.در جهت دستیابی به تعریفی جامع از «مدینه منتظران» و همچنین تدوین ضوابط و مقرراتی که بتوان توسط آنها «مدینه منتظران» را تجلی عینی بخشید، توصیه هایی مقدماتی تقدیم می گردد:- ایجاد مرکز و موسسه ای با پشتوانه معنوی و مادی لازم به عنوان مرکز مطالعات معماری و شهرسازی اسلامی که بانی و متولی و هدایتگر تحقیقات لازم در زمینه تدوین ویژگیهای

«مـدینه منتظران» و همچنین تحقیق در چگونگی تجلی کالبـدی بخشـیدن به آنها باشـد.- همکاری جـدی حوزه و دانشـگاه در جهت همکاری در انجام تحقیقات مشترک در زمینه هایی همچون شـناسایی ویژگیهایی که تعالیم اسلامی برای محیط زندگی انسـان تعیین می نمایـد، تعریف ارتبـاط انسـان بـا محیط طبیعی و محیط مصـنوع، تبیین نحوه اسـتفاده از منابع و مواد موجود در طبیعت، تبیین نقش انسان در عالم هستی و رابطه انسانها با یکـدیگر، و سـعی در یافتن پاسـخ بسـیاری سوالات دیگر که جواب آنها کاملا ناشـناخته هسـتند و همچنین همکاری در چگونگی تجلی کالبدی بخشـیدن به ارزشها و اصول اسلامی و فرهنگی.- شناسـایی مراکز مشـابه در جهـان (اعم از ممالک اسـلامی و غیر اسـلامی) و برقراری ارتباط علمی با آنان در جهت اسـتفاده از منـابع و تجارب در اختیار آنها. [صـفحه ۲۸۸] - مطالعه در چگونگی پاسـخگویی ملل مسـلمان به ارزشـهای اسلامی و بررسی امکان اسـتفاده از آن روشها در زمان حاضر و با استفاده از تجربیات به دست آمده در مکان و اقلیمی خاص در مکان و اقلیمی متفاوت.- تجدید نظر در مواد درسـی رشـته های دانشـگاهی ذیربط در این مقوله توجه به این نکته مهم ضروری است که اگر انـدیشه های بیگانه نیز تدریس می شود (که باید بشود) این تدریس آگاهانه بوده و از نگرش به آنها به عنوان موضوعی ثابت شده و لازم الاجرا جدا احتراز شود.«و ما توفیق الا بالله»

پاورقی

[۱] این موضوع تا بـدانجا رشد کرده که گروهی تحت عنوان رفتارگراها (BEHAVIOURISTS) در معماری و شهرسازی معاصر اعلام موجودیت کرده و مسائل معماری و شهرسازی را با توجه به رفتارهای انسان تجزیه و تحلیل می کنند.

[۲]

در مورد علل انحطاط معماری و شهرسازی مسلمین رجوع کنید به: Naghizadeh Mohammad principles of the Cintemporary Islamic Urban Design the Elimination of Cinflectes in Muslim Buit Environnents Unpublished PHD The University of New South Wales Sydney ۱۹۹۵.

[۳] بحارالانوار، ج ۱۶، ص ۳۲۴.

[۴] بورکهاردت، تیتوس (ترجمه آوینی، سید محمد)- ارزشهای جاویدان هنر اسلامی- در آوین، سید محمد (مترجم و گرد آورنده)- جاودانگی و هنر- برگ - تهران - ۱۳۷۰- ص ۱۶.

[۵] دهخدا، علی اکبر- لغت نامه - دانشگاه تهران -۱۳۷۳.

[۶] همان.

[۷] رجوع کنید به: نقی زاده، محمد- شهرهای جدید: تجلی ارزشهای مهجور- همایش تخصصی شهرهای جدید-اصفهان- ۱۳۷۶.

[۸] از جمله رجوع کنید به نقی زاده، محمد- معمار و شهرسازی اسلامی- مجله بصائر- شماره های ۲۳ و ۱۳۷۵-۱۳۷۶ -۲۴.

[۹] سیدعلی- پیام به حجاج بیت الله الحرام در سال ۱۴۱۶ -(۱۳۷۵) - روزنامه جمهوری اسلامی، ۸ اردیبهشت ۱۳۷۵- ص ۳.

[۱۰] از جمله رجوع کنید به Naghizadeh ۱۹۹۵ (پیشین: ۲) .

[۱۱] همان.

[۱۲] همان.

[۱۳] از جمله: ذلک الکتاب لاریب فیه هدی للمتقین (قرآن کریم، بقره، ۲) .

[۱۴] نهج البلاغه - ترجمه فیض الاسلام، سید علینقی- زرین- تهران - ۱۳۵۱- ص ۶۴، خطبه ۱۸۸.

[۱۵] همان، ص ۲۶۱.

[۱۶] در مورد مختصات نظم شهر اسلامی رجوع کنید به: نقی زاده، محمد- مختصات نظم در شهرسازی اسلامی - همایش بین المللی شهرها و مردم- دانشگاه تبریز-۱۳۷۶.

[۱۷] پیرنیا، محمد کریم -آشنایی با معماری اسلامی ایران - دانشگاه علم صنعت ایران - تهران- ۱۳۷۲. Abu - Lughod Janet . Cairo : Perspective and Prospectus. in Brown . L. Carl)(ed From Madina to Metropolis Heritage and Change in the Near Eastern City The Darvin Press Princeton

S. Gulzar . Habitat and Values in Islam : A Conceptual formulation of an Islamic City . In Sardar Ziauddin)(ed . The Touch of Midas . Manchester University Press . Manchester ۱۹۸۴ ..

[۱۸] برای دریافت ظهور و بروز اصول و ارزشهای اسلامی در سیما و کالبد و سازمان قضایی شهر مسلمین رجوع کنید به: نقی زاده، پیشین (۶۱) ، (۱۹۹۵) Naghizadeh.

[۱۹] از جمله رجوع کنید به: اشتهاردی، محمد مهدی- زمینه سازی برای ظهور (در مجموعه بقیه الله) -آفاق- تهران -۱۴۰۳ ه.ق.

[۲۰] رجوع کنید به: - امین زاده گوهرریزی، بهناز و براتی، ناصر و نقی زاده، محمد،- شناسایی اصول و مفاهیم شهرسازی اسلامی -پایان نامه کارشناسی ارشد، طراحی شهری - دانشکده هنرهای زیبا، دانشگاه تهران - ۱۳۶۷.

[۲۱] قرآن کریم، بقره، ۳۰: «و اذ قال ربک للملائکه انی جاعل فی الارض خلیفه...».

[۲۲] بورکهاردت تیتوس (ترجمه آوینی، سید محمد)- نقش هنرهای زیبا در نظام آموزشی اسلام - در آوینی، سید محمد (مترجم و گردآورنده)- جاودانگی و هنر- برگ- تهران ۱۳۷۰- ص ۳۶.

[۲۳] نهج البلاغه، پیشین (۱۱) ، خطبه ۱۶۲، ص ۵۲۲.

[۲۴] رجوع کنید به نقی زاده، پیشین (۱۶) .

[۲۵] رجوع کنید به: نقی زاده، ۱۳۷۵-۷۶ (پیشین ۶) و ۱۹۹۵ Nahgizadeh.

[۲۶] از جمله رجوع کنید به: Aminzadeh B. G. The concept of unity in Islamic Religious precincts Unpublished PHD Thesis The University of New south Wales . ۱۹۹۵.

[۲۷] رجوع کنید به: Naghizadeh.۱۹۹۵ پیشین (۷) .

[۲۸] فی المثل اگر تعریف زیر را برای توسعه پایدار بپذیریم، مشاهده می کنیم که تحصیل آن به چیزی جز رعایت عدالت نیاز ندارد: «توسعه پایدار عبارت است از توسعه ای که نیازهای جهان را در حال حاضر برآورده

کند بدون آنکه توانایی نسلهای آتی را در بر آوردن نیازهای خود به مخاطره افکند.» (گزارش برانت لند، به نقل از نصیری، حسین- توسعه پایدار، چشم انداز جهان سوم- اطلاعات سیاسی- اقتصادی - شماره ۱۲۷-۱۲۸ فروردین و اردیبهشت ۱۳۷۷.

[۲۹] «آگاه باشید: در قرآن است علم به آنچه می آید و خبر از گذشته و داروی درد و نظم و ترتیب دادن به آنچه به شما مربوط است.» نهج البلاغه، پیشین (۱۱) ، خطبه ۵۰۰، ص ۱۵۷.

[۳۰] تفسیر شریف المیزان، ج ۳۲، ص ۲۹.. و شهید مطهری (ره) نیز می فرماید: «شکر یعنی نعمت را در مسیری که برای آن آفریده شده است بکار بردن» (مطهری، مرتضی- مسأله شناخت- صدرا- ۱۳۷۶، ص ۴۵) .

[۳۱] تفسیر المیزان، جلد ۲ (توره ۲۰ جلدی)، ص ۳۵۰، ذیل آیات ۲۲۸-۲۴۳ سوره بقره.

[۳۲] نهج البلاغه، پیشین (۱۱) ، صص ۱۹۷-۱۹۸.

[۳۳] «ان الله یأمر بالعدل و الاحسان و ایتای ذی القربی و...» (نحل، ۹۰) .

[۳۴] «واعبدوالله و لا تشرکوا به شیئا و بالوالدین احسانا و بذی القربی و الیتامی و المساکین و الجار ذی القربی و الجار الجنب و الصاحب بالجنب و ابن السبیل و ما ملکت ایمانکم ان الله لا یحب من کان مختالا فخورا» (نساء، ۳۶) .

[۳۵] تفسیر المیزان، ج ۵ (دوره ۲۰ جلدی)، ص ۵۲، ذیل آیات ۲۱ -۲۱۸، سوره ی بقره.

[۳۶] نهج البلاغه، پیشین (۱۱) ، صص ۱۹۷-۱۹۸.

[۳۷] رجوع کنید به: نقی زاده، محمد (شهرهای جدید: بستر مناسب تجلی ارزشهای مهجور- سمینار تخصصی شهرهای جدید- ۱۳۷۶.

[۳۸] بقره، ۳۰.

[۳۹] بقره، ۳۵.

[۴۰] برای مثال سوره ی تین: ۵ و ۶ و سوره ی والعصر: ۲و۳.

[۴۱] بقره، ۱۴۳.

[۴۲] نهج الفصاحه - (مجموعه کلمات قصار حضرت رسول اکرم ص)

- مترجم و فراهم آورنده: پاینده، ابوالقاسم- جاویدان- تهران.

[۴۳] نهج البلاغه، پیشین (۱۱) ، خطبه ۱۶، ص ۶۹-۷۰ (رفتن از راست و چپ راه به گمراهی می انجامد و راه راست میانه است، کتاب باقیمانده (قرآن کریم) و آثار نبوت بر آن (شاهد) است، و از آن راه راست (عدل محض) سنت و طریقه رسول خدا بیرون می آید و به سوی آن عاقبت امر بازگشت می نماید.

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ یَسْتَوِی الَّذِینَ یَعْلَمُونَ وَالَّذِینَ لَا یَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ .ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانه ای
قائمیه
اصفهان
www
برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشـانی
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹